

Anna Kaczmarczyk*

ZNACZENIE ANALIZY KOSZTÓW W PRZEDSIĘBIORSTWIE HANDLU HURTOWEGO

SIGNIFICANCE OF COST ANALYSIS IN WHOLESALE ENTERPRISE

Summary

The objective of the study is to underline significance of financial analysis for cost management, taking a wholesale company as an example. In the paper an attention will be drawn to the essence of cost analysis and its use for efficient operations of an enterprise. Chosen methods of cost analysis and their significance in making management decisions in an enterprise will be discussed. The study includes results of cost analysis in a chosen wholesale enterprise with the use of such methods as: costs structure, cost variability. Areas of utilising cost analysis will be indicated, such as: determining prices and trade margins, determining enterprise's profitability threshold, and determining level of costs.

1. Uwagi wstępne

Istotnym miernikiem dla oceny działalności przedsiębiorstwa jest wynik finansowy, czyli różnica między przychodami ze sprzedaży, przychodami finansowymi i przychodami operacyjnymi, a kosztami uzyskania tych przychodów. W dużej mierze na wielkość wyniku finansowego ma wpływ wielkość kosztów uzyskania przychodów, które świadczą o gospodarności przedsiębiorstwa. Gospodarność przejawia się w odpowiednim zarządzaniu przedsiębiorstwem, w taki sposób, aby ograniczać i minimalizować zbędne koszty. Skuteczne zarządzanie kosztami powinno opierać się na rzetelnej analizie poszczególnych kosztów, według wybranych kryteriów, poprzez określenie struktury kosztów

* mgr Akademii Ekonomicznej w Krakowie, CONSORFRUT POLSKA SP. Z O. O.

oraz obliczenie wybranych wskaźników. Dla pełnego obrazu ważna jest analiza porównawcza porównywalnych ze sobą okresów z uwzględnieniem zmieniających się warunków na rynku (m.in. inflacji), wyciągnięcie wniosków, a następnie przyjęcie odpowiednich metod ograniczania i eliminowania kosztów.

Celem opracowania jest podkreślenie znaczenia analizy kosztów oraz możliwości jej wykorzystania dla sprawnego funkcjonowania przedsiębiorstwa handlu hurtowego. Omówione zostaną wybrane metody analizy kosztów oraz ich znaczenie w procesie decyzyjnym przedsiębiorstwa. Opracowanie zawiera wyniki analizy kosztów w wybranym przedsiębiorstwie handlu hurtowego przy wykorzystaniu takich metod, jak: struktura kosztów, zmienność kosztów. W artykule zostaną również wskazane obszary wykorzystania analizy kosztów, takie jak: ustalanie cen i marż handlowych, ustalanie progu rentowności przedsiębiorstwa, oraz ustalenie poziomu kosztów.

2. Istota oraz systematyzacja kosztów w przedsiębiorstwie handlowym

Podstawowym zadaniem jednostek prowadzących działalność handlową jest obrót towarowy, czyli dystrybucja, przez którą należy rozumieć przemieszczanie się towarów ze sfery produkcji oraz producentów rolnych do ich finalnego odbiorcy za pośrednictwem różnego rodzaju przedsiębiorstw handlowych. Przemieszczanie to odbywa się w formie transakcji kupna i sprzedaży na rynku krajowym oraz na rynkach zagranicznych [Martyniuk 2004, s. 9].

Przedsiębiorstwo prowadzące działalność we właściwych dla niego warunkach wykorzystuje pewne zasoby w celu osiągnięcia określonych korzyści. Zasób to czynnik ekonomiczny, który jest wykorzystywany lub zużywany w przedsiębiorstwie w ramach prowadzonej działalności. Obecność zasobów i możliwość ich wykorzystywania zależą od celu działania przedsiębiorstwa. Zasoby te mogą być zaangażowane przez dłuższy czas, lub nabywane w miarę potrzeb. Koszty powstają jako efekt celowego wykorzystania dostępnych w przedsiębiorstwie zasobów. Celowego, czyli zakładającego, że przyniosą one określone korzyści [Świdarska 2002, s. 1.1- 1.2]. Innymi słowy koszty to wyrażone w pieniądzu niezbędne i celowe gospodarczo lub uzasadnione przepisami prawa zużycie składników majątku, usług obcych, wynagrodzenia za czas pracy, związane z prowadzeniem normalnej działalności gospodarczej w określonym czasie [Martyniuk 2004, s. 328].

Identyfikacja, pomiar oraz wycena, ewidencja i rozliczanie kosztów poniesionych przez jednostkę gospodarczą stanowią zasadnicze elementy jej rachunku kosztów. Istotą rachunku kosztów jest dostarczenie informacji, dotyczących kosztów działalności oraz ich kontrola w zakresie [Micherda 2004, s.23-25]:

- wielkości i rodzajów poniesionych kosztów,
- powiązania kosztów z rodzajami prowadzonej działalności, realizowanymi funkcjami bądź jednostkami organizacyjnymi,
- wielkości kosztów przypadających na poszczególne produkty.

Odpowiedni podział kosztów na poszczególne rodzaje daje możliwość przeanalizowania kosztów w danym przedsiębiorstwie w różnych aspektach. Systematyzację kosztów ze względu na wybrane kryteria zawiera tabela 1.

Tabela 1. Systematyzacja kosztów

Kryterium podziału	Podział kosztów
Związek kosztów z przedmiotem odniesienia (w układzie kalkulacyjnym)	<ul style="list-style-type: none"> • koszty bezpośrednie • koszty pośrednie
Stopień złożoności	<ul style="list-style-type: none"> • koszty proste • koszty złożone
Czas	<ul style="list-style-type: none"> • koszty ex-post (historyczne) • koszty bieżące • koszty ex-ante (ustalone przed przeniesieniem)
Okres, którego dotyczą	<ul style="list-style-type: none"> • koszty okresu bieżącego • koszty okresów przyszłych
Układ rodzajowy kosztów	<ul style="list-style-type: none"> • amortyzacja • zużycie materiałów i energii • usługi obce • podatki i opłaty • wynagrodzenia • ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia • pozostałe koszty rodzajowe
Układ funkcjonalny kosztów	<ul style="list-style-type: none"> • koszty zakupu • koszty produkcji • koszty sprzedaży • koszty ogólnego zarządu
Obszary działalności kosztów podstawowej, pomocniczej, koszty zarządu i sprzedaży)	<ul style="list-style-type: none"> • koszty zwykłej działalności operacyjnej (koszty działalności) • pozostałe koszty operacyjne • koszty operacji finansowych
Powiązanie z rozmiarami sprzedaży	<ul style="list-style-type: none"> • koszty zmienne • koszty stałe • koszty mieszane
Związek kosztów z osiągniętymi przychodami	<ul style="list-style-type: none"> • koszty uzyskania przychodów • koszty nie stanowiące kosztów uzyskania przychodów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Stojak, Józwiak 2004, s. 17-18, *Ustawa z dnia 29 września 1994r. o rachunkowości* Dz. U. 2002, nr 76, poz. 694 ze zm., Winiarska 2003, s. 66.

3. Metody analizy kosztów przedsiębiorstwa handlu hurtowego

Właściwe i pełne wykorzystanie analitycznej funkcji rachunkowości poprzez połączenie analizy finansowej i rachunkowości rzutuje w istotny sposób na sprawność funkcjonowania systemu informacyjno – decyzyjnego dla potrzeb zarządzania. Analiza finansowa ma duże znaczenie i szerokie zastosowanie dla oceny ekonomicznej przedsiębiorstwa, dlatego też stanowi odzwierciedlenie w powiązaniach zachodzących pomiędzy elementami rachunku ekonomicznego na szczeblu podmiotu gospodarczego [Micherda 2003, s.121-122]

Dla określenia znaczenia analizy kosztów uwaga zostanie zwrócona na wybrane wskaźniki kosztów w tabeli 2.

Tabela 2. Charakterystyka wybranych wskaźników kosztów

Nr wzoru	Nazwa wskaźnika	Wzór	Opis
1	Wskaźnik struktury kosztów	$\frac{\text{wybrana kategoria kosztów}}{\text{koszty ogółem}}$	Poziom wskaźnika obrazuje udział wybranej kategorii kosztów w kosztach ogółem. Im wyższy udział, tym większy wpływ na wartość ogółem. Ważna jest obserwacja zmian struktury kosztów w czasie.
2	Marża brutto	przychody ze sprzedaży – łączne koszty zmienne lub koszty stałe + zysk	Pokazuje, że w pierwszej kolejności służy do pokrycia stałych kosztów okresu obrachunkowego, natomiast pozostałą część stanowi zysk przedsiębiorstwa.
3	Stopa marży brutto	$\frac{\text{marża brutto}}{\text{przychody ze sprzedaży}}$	Pokazuje udział marży brutto w łącznej wartości przychodów ze sprzedaży; nazywa się stopą marży na pokrycie.
4	Wartościowy próg rentowności	$\frac{\text{koszty stałe}}{\text{stopa marży brutto}}$	Informuje o wysokości przychodów ze sprzedaży, które muszą być przez przedsiębiorstwo uzyskane, aby zwróciły się poniesione w okresie koszty.

Nr wzoru	Nazwa wskaźnika	Wzór	Opis
5	Wskaźnik poziomu kosztów	$\frac{\text{poziom kosztów}}{\text{przychody ze sprzedaży}}$	Wskaźnik poziomu kosztów w przedsiębiorstwie handlowym określa udział kosztów w stosunku do obrotu. Porównanie wskaźnika poziomu kosztów z kilku okresów daje rzeczywisty obraz gospodarności oraz wykorzystania czynników rzeczowych i siły roboczej w jednostce gospodarczej. Im niższy jest wskaźnik poziomu kosztów, tym korzystniej można oceniać efektywność ekonomiczną gospodarki przedsiębiorstwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Interpretacja sprawozdań finansowych, węzłowe wskaźniki analizy sprawozdania finansowego*, Doradca- Zespół Doradców Finansowo-Księgowych, Grupa FINANS-SERVIS, www.biznespartner.pl, TF Edukacja, www.tf.pl, Portal edukacji kapitałowej, www.gielda.traugutt.net, Bodie, Merton 2003, s. 126, Walińska 2000, s. 112, Filutowski 2005, s. 05/25-05/26.

Charakterystyczną cechą analizy finansowej w warunkach rynkowych jest bezpośrednio wykorzystanie jej rezultatów w zarządzaniu finansowym. W pracy uwaga zostanie zwrócona na wykorzystanie informacji o kosztach w analizie finansowej oraz zostanie podjęta próba oceny gospodarności przedsiębiorstwa.

Obiektem badań jest spółka handlowa, działająca na rynku od 2004 roku. Przedmiotem działalności jest zakup i sprzedaż hurtowa artykułów spożywczych. Za okres badań przyjęto dwa lata obrachunkowe: 2005 i 2006. Badaniu zostanie poddana struktura kosztów oraz zmienność kosztów w poszczególnych miesiącach. Zostaną wyodrębnione koszty stałe oraz koszty zmienne. Kolejnym etapem badań jest ustalenie poziomu poszczególnych kosztów w przychodach ze sprzedaży oraz obliczenie prognozy rentowności i ustalenie marży.

Analizę kosztów przedsiębiorstwa należy zacząć od właściwego podziału kosztów, następnie należy ustalić ich strukturę. Tabela 3 zawiera wartościowy rozkład poszczególnych kosztów z uwzględnieniem miesięcy w latach 2005 i 2006.

Tabela 3. Wielkość kosztów (w PLN) oraz ich struktura w latach 2005 i 2006

Miesiące	Wartość sprzedanych towarów i materiałów		Koszty działalności operacyjnej		Pozostałe koszty operacyjne		Koszty finansowe	
	2 005	2 006	2 005	2 006	2 005	2 006	2 005	2 006
I	8 756 646	10 891 545	336 004	560 421	309	2	0	0
II	6 767 869	9 232 073	426 120	649 981	14 896	169	0	207
III	10 018 059	9 847 864	418 597	862 436	329	30 615	33 566	104 296

Miesiące	Wartość sprzedanych towarów i materiałów		Koszty działalności operacyjnej		Pozostałe koszty operacyjne		Koszty finansowe	
	2 005	2 006	2 005	2 006	2 005	2 006	2 005	2 006
IV	7 129 220	10 369 250	419 183	803 746	6 678	9 129	178 486	84 462
V	7 941 710	13 930 624	633 408	756 656	1 629	0	101 497	4
VI	6 652 291	10 275 613	500 534	653 174	283	93	20	200 113
VII	7 262 589	10 482 749	640 475	1 001 126	120	100	21 960	147 066
VIII	9 806 937	9 586 471	575 567	807 851	1 404	60	79	0
IX	9 208 111	9 221 862	690 457	930 147	31 493	3 264	0	79 983
X	7 724 508	7 716 504	897 077	902 019	5 076	2 998	17 761	0
XI	8 150 082	7 750 390	552 679	1 092 562	3 900	4 980	6	0
XII	11 290 689	14 434 515	1 005 275	1 205 624	203 816	160	1 673	229
SUMA	100 708 711	123 739 460	7 095 377	10 225 743	244 036	51 571	355 046	616 360
Procentowy udział w kosztach ogółem	92,88	91,91	6,54	7,60	0,24	0,04	0,34	0,46

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych księgowych przedsiębiorstwa handlu hurtowego.

Wielkość kosztów w 2006 r. wzrosła o ok. 26 mln, co w dużej mierze związane jest ze wzrostem przychodów ze sprzedaży. Koszty zostały podzielone według typów działalności. Wartość sprzedanych towarów i materiałów to przede wszystkim koszty związane z zakupem i transportem towarów i materiałów- stanowią odpowiednio 93 i 92 % w r.2005 i 2006. Koszty działalności operacyjnej utrzymują się na podobnym poziomie w badanych latach i stanowią odpowiednio 6,5 i 7,5%. Pozostałe koszty operacyjne oraz koszty finansowe stanowią poniżej 1% w badanych latach. Istotnym jest zwrócenie uwagi na 1% zmianę rozkładu struktury kosztów w 2006 roku: wartość sprzedanych towarów i materiałów spadła o 1%, a koszty działalności operacyjnej wzrosły o 1%. Przyczyną takiej sytuacji jest szybki rozwój firmy, tworzenie nowych stanowisk pracy, zakup wyposażenia itp., co przyczynia się do wzrostu kosztów administracyjnych. Powodem takiej zmiany może być również poprawa polityki handlowej, która generuje wyższe marże.

Analiza struktury kosztów daje możliwość poznania charakteru działalności danego przedsiębiorstwa, umożliwia porównywanie ze sobą poszczególnych okresów, co pozwala na szybkie wykrywanie zmian w strukturze, daje możliwość kontrolowania rozkładu kosztów w przedsiębiorstwie.

Badając przedsiębiorstwo warto zwrócić uwagę na rozkład kosztów w poszczególnych miesiącach. Rozkład kosztów w latach 2005 i 2006 przedsiębior-

stwa handlu hurtowego zawiera tabela 4. Rynek spożywczy, na którym działa przedsiębiorstwo jest bardzo specyficzny i w zależności od pory roku oferowane są inne towary, a także różne formy transportu. Nierównomierne rozłożenie kosztów spowodowane jest również przez ujmowanie niektórych kosztów kwartalnie, takich jak premie dla pracowników oraz usługi marketingowe.

Tabela 4. Rozkład kosztów ogółem w przedsiębiorstwie handlu hurtowego w latach 2005 i 2006

Miesiące	Koszty ogółem (w PLN)		Struktura procentowa kosztów ogółem	
	2 005	2 006	2005	2006
I	9 092 959	11 451 968	8,39	8,51
II	7 208 884	9 882 430	6,65	7,34
III	10 470 550	10 845 210	9,66	8,06
IV	7 733 566	11 266 588	7,13	8,37
V	8 678 245	14 687 285	8,00	10,91
VI	7 153 127	11 128 992	6,60	8,27
VII	7 925 144	11 631 042	7,31	8,64
VIII	10 383 987	10 394 382	9,58	7,72
IX	9 930 061	10 235 255	9,16	7,60
X	8 644 422	8 621 521	7,97	6,40
XI	8 706 667	8 847 932	8,03	6,57
XII	12 501 453	15 640 528	11,53	11,62
SUMA	108 429 066	134 633 133	100,00	100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie tabeli 3.

Badanie zmienności kosztów w pewnych odcinkach czasu pozwala ocenić stopień sezonowości. Oczywiście analizując rozkład kosztów, należy uwzględnić, że pewne koszty nie są przyporządkowane do danego okresu (są ujęte np. kwartalnie, półrocznie itp). Posiadając takie informacje można budować odpowiednią politykę handlową dostosowaną do charakteru danego asortymentu, danego okresu, a dzięki temu ograniczać zbędne koszty.

Podział na koszty stałe i koszty zmienne pozwala określić poziom kosztów stałych, czyli takich, które nie są uzależnione od wielkości sprzedaży. Z kolei koszty zmienne to przede wszystkim wartość sprzedanych towarów i materiałów (w przypadku badanego przedsiębiorstwa) oraz wszelkie koszty związane z obrotem towarowym, czyli usługi agencji celnych, usługi marketingowe, premie pracownicze- uzależnione od obrotów itp. Procentowy udział kosztów stałych i zmiennych w przychodach ze sprzedaży badanego przedsiębiorstwa zawiera tabela 5. Koszty stałe stanowią 5 %, a koszty zmienne 95% przychodów ze sprzedaży w obu badanych okresach.

Tabela 5. Wielkość kosztów stałych i zmiennych (w PLN) oraz ich procentowy udział w przychodach ze sprzedaży w latach 2005 i 2006

Miesiące	Przychody ze sprzedaży		Koszty stałe		Koszty zmienne	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
I	9 092 650	11 451 966	324 382	603 230	8 768 269	10 848 736
II	7 193 989	9 882 054	363 572	526 989	6 830 417	9 355 065
III	10 436 656	10 710 300	363 028	545 291	10 073 628	10 165 009
IV	7 548 403	11 172 996	504 360	571 008	7 044 043	10 601 988
V	8 575 118	14 687 281	434 429	775 374	8 140 690	13 911 907
VI	7 152 825	10 928 787	367 453	599 335	6 785 372	10 329 451
VII	7 903 065	11 483 876	366 206	578 093	7 536 858	10 905 783
VIII	10 382 504	10 394 322	376 256	515 649	10 006 248	9 878 673
IX	9 898 568	10 152 008	462 360	560 734	9 436 208	9 591 275
X	8 621 585	8 618 523	470 862	414 770	8 150 723	8 203 754
XI	8 702 761	8 842 951	433 201	488 022	8 269 560	8 354 929
XII	12 295 965	15 640 139	894 026	822 429	11 401 939	14 817 711
SUMA	107 804 088	133 965 203	5 360 133	7 000 923	102 443 954	126 964 280
Udział procentowy w przychodach ze sprzedaży	100	100	5	5	95	95

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych księgowych przedsiębiorstwa handlu hurtowego.

Ustalenie wartości kosztów stałych i zmiennych jest istotne do dalszej analizy kosztów, czyli ustalenia marży brutto - na pokrycie, stopy marży oraz wartościowego progu rentowności.

W zarządzaniu przedsiębiorstwa szczególnie ważnym jest określenie, w którym momencie sprzedaż zacznie przynosić zysk. Jak wiadomo, nie każda sprzedaż przynosi automatycznie zysk. Sprzedaż wyrobów do określonej wysokości nie przynosi zysków, służy jedynie pokrywaniu wcześniej poniesionych kosztów. Dopiero po przekroczeniu pewnej wielkości sprzedaży możliwe staje się osiągnięcie zysku. Z tego względu ważne jest uzyskanie informacji o warunkach pokrycia całkowitych kosztów firmy oraz osiągniętych zyskach w rezultacie realizowanych przedsięwzięć. W tym celu przydatne jest posługiwanie się progiem rentowności oraz analizą progu rentowności.

Marże brutto, stopę marży brutto oraz wartościowy próg rentowności przedsiębiorstwa handlu hurtowego w latach 2005 i 2006 zawiera tabela 6.

Marża brutto – na pokrycie, w pierwszej kolejności finansuje koszty stałe, natomiast pozostała część stanowi zysk. Marża brutto w badanych okresach utrzymuje się na zbliżonym poziomie 7,8 mln PLN. Natomiast średnia stopa marży brutto w 2006 roku jest niższa o ponad 1%, co świadczy o wzroście kosztów zmiennych w stosunku do wartości sprzedaży.

Tabela 6: Marża brutto, stopa marży brutto oraz wartościowy próg rentowności w latach 2005 i 2006

Miesiące	Marża (brutto) na pokrycie (MNP) w PLN (wzór 2, tab. 2)		Stopa marży (brutto) na pokrycie (SMP) w % (wzór 3, tab. 2)		Wartościowy próg rentowności (WPR) w PLN (wzór 4, tab. 2)		Sprzedaż ponad próg rentowności w PLN (przychody ze sprzedaży - WPR)	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
I	875 521	740 361	9,08	6,39	2 944 931	3 853 691	6 698 859	7 735 407
II	641 796	781 923	8,59	7,71	3 122 754	4 064 964	4 349 459	6 072 024
III	607 578	501 797	5,69	4,70	2 065 009	2 565 205	8 616 197	8 101 601
IV	546 029	785 674	7,19	6,90	3 628 361	3 939 586	3 961 712	7 448 076
V	680 996	1 142 565	7,72	7,59	3 353 601	5 884 731	5 468 084	9 169 740
VI	339 482	915 427	4,76	8,14	1 750 824	4 879 091	5 374 031	6 365 788
VII	339 563	743 310	4,31	6,38	1 578 764	3 688 718	6 297 657	7 960 375
VIII	691 040	808 004	6,46	7,56	2 430 596	3 898 750	8 266 691	6 787 927
IX	1 022 343	854 562	9,78	8,18	4 519 656	4 587 297	5 938 894	5 858 540
X	354 823	187 076	4,17	2,23	1 964 281	924 741	6 541 265	7 466 088
XI	472 810	180 814	5,41	2,12	2 342 861	1 033 786	6 399 509	7 501 958
XII	1 190 988	159 203	9,46	1,06	8 455 333	874 234	4 137 594	14 102 680
Razem za rok	7 762 969	7 800 718	7,04	5,79	37 756 749	40 524 044	72 450 175	94 240 954

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych księgowych przedsiębiorstwa handlu hurtowego.

Wartościowy próg rentowności informuje o wysokości przychodów ze sprzedaży, które muszą być przez przedsiębiorstwo uzyskane, aby zwróciły się poniesione koszty. Przychody zapewniające osiągnięcie progu rentowności umożliwiają uzyskanie zerowego wyniku finansowego. W badanym przedsiębiorstwie wartościowy próg rentowności w roku 2006 zwiększył się o 2,7 mln PLN. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest wyższa sprzedaż oraz wyższe koszty zmienne w stosunku do przychodów ze sprzedaży w 2006 roku (tabela 5).

4. Uwagi końcowe

Analiza kosztów jest nierozdzielalną częścią analizy finansowej. Jednak powiązanie kosztów z wielkością sprzedaży (koszt własny sprzedaży/ wartość sprzedanych towarów), strukturą kosztów, ich zmiennością, ustaleniem progu rentowności, ustalaniem marż handlowych sprawia, że analiza kosztów daje wszechstronne możliwości w zakresie poprawy gospodarności przedsiębiorstwa.

Ponadto bezpośrednio wykorzystanie analizy kosztów oraz jej rezultatów przez kadrę zarządzającą pozwala sprawnie monitorować zmiany zachodzące w kosztach, co umożliwia wczesne wykrywanie nieprawidłowości oraz daje możliwość tworzenia procedur, mających na celu ograniczanie niepotrzebnych kosztów.

W pracy zostały tylko zasygnalizowane możliwości wynikające z analizy kosztów przedsiębiorstwa. Im bardziej szczegółowa analiza kosztów, tym wyniki są bardziej miarodajne, a co za tym idzie dokładniej można ocenić zmiany zachodzące w przedsiębiorstwie przez pryzmat kosztów, które są nieodzownym elementem rachunku wyników.

Literatura

1. Bodie Z., Merton R. C., *Finanse*, PWE, Warszawa 2003.
2. Micherda B., *Rachunek kosztów i wyników jednostek gospodarczych w świetle znowelizowanego prawa o rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2003.
3. *Analiza i kontrola finansowa w praktyce*, Wiedza i praktyka, red. Filutowski A., Warszawa 2005.
4. *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw handlowych. Obrót krajowy i międzynarodowy* red. Martyniuk T., Difin, Warszawa 2004.
5. *Współczesna analiza finansowa*, red. Micherda B., Zakamycze, Kraków 2004.
6. *Rachunkowość Zarządcza i rachunek kosztów*, red. Świdarska K., Tom I, Difin, Warszawa 2002.
7. *Rachunkowość zarządcza*, red. Walińska E., Urbanek P., Fundacja rozwoju rachunkowości w Polsce, Łódź 2000.
8. *Podstawy rachunkowości*, red. Winiarska K., Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003.
9. Stojak S., Józwiak H., *Rachunek kosztów docelowych*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004.
10. *Ustawa z dnia 29 września 1994r. o rachunkowości* Dz. U. 2002, nr 76, poz. 694 ze zm.